

Gaurod Kagerow:
Thrakische Religion
Padig Wissensc.
Real-Enzyklopädie
Stuttgard 1936

Bd. VII A (XII)

πλήρωμα προσδιοριστικόν
επαγγελτικόν

3. Διά τὸν Διόνυσον βλ. Bd. Vol. 1010, Kern Relig. d. Griech. I 226. Nilsson Griech. Feste 258. Frazer, der Gold Zweig 562. Foucart, Le culte de Dionysos en Attique 20. Kalinka, Comment. Aepino kt. X 40, Cumont Relig. Orient.⁴ 45,195 μέ τὴν αὐτόθι ἀναφερομένην φιλολογίαν, καὶ ίδιαιτέρως Perdrizet, Cultes et Mythes du Panthéon, passim. Ad. Reineach, Rev. hist. relig. LXVI 1. Rostowzew Campan. anc. hist. VIII 586. Διά τὸ ὄνειρα τοῦ θεοῦ πρβλ. Pick, Hittitiden 46. Cook Zeus II 271. Εἶδος περιορίζομαι νά παραπέμψω εἰς τὰς διατομικάς περιγραφάς τοῦ Nilsson (Minoan. mycen. Religion 492, Chant de la Saussaye Lehrb. der Religionsgesch.⁴ II 320,326,358) ὁ ὄποιος διακρίνει δύο μορφάς τῆς θρησκείας τοῦ Διονύσου: πρῶτον τὴν ὀμοφαγίαν, τό ιερόν δεῖπνον, κατά τό ὄποιον οἱ πιστοὶ ἐν ἔκστάσει τόν θεόντων ὑπό μορθήν ζώου ἀνεγνώριζον, κατέκοπτον καὶ ὠμόν κατέτρωγον, ώστε αἵτοι τόν θεόν σωματικῶς ἐν αὐτοῖς νά δεχθοῦν καὶ μέ τὴν δύναμιν του νά πληρωθοῦν. Αὕτη εἶνε ἡ θρακική μορφή τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Δεύτερον, ἡ παράστασις τοῦ Διονύσου ὡς παιδίου, σιοῦ τῆς σεμέλης καὶ τοῦ Διός, τό ὄποιον μετά τόν θάνατον τῆς μητρός του, ἐφροντίσθη ὑπό τῶν Νιμφῶν. Αὕτο εἶνε τό παιδί “λικνίτης”, τό ὄποιον εἰς τούς Δελφούς ὑπό τῶν θυγάδων ἐξωγονήθη. Ως πνεῦματῆς βλαστήσεως ἐπρεπε κάθε χρόνον νά γεννᾶται καὶ ἀποθνήσκῃ. Ιχνη αὐτῆς τῆς μορφῆς εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς τούς Φρυγίους θρῆνας, οἵτινες κατά τό 1200 π.Χρ. μετηνάστευσαν εἰς

τήν Μ.'Ασίαν καὶ συναπεκόμισαν τήν λαϊρείαν των πρός τόν Διόνυσον, ἡ ὁποία ἔκει ἐπηρεάσθη ἵσχυρῶς ἀπὸ τήν τοπικήν θεοτοκίαν. Εἰς τήν Μ.'Ασίαν οἱ Φρῦνες ἀπεδέγματον τήν παράστασιν τοῦ πεικοῦ παιδίου ἀπὸ τούς Διηδούς, παράστασιν τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς παλαιούς μικρασιατικούς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συγγενεῖς μὲ τούς μινωῖκούς εἰς τήν Κρήτην (πρβλ. Picard, Rev. hist. rel. XCIX 12).

Κατ' ἀρχάς ὁ Διόνυσος ἦτο θεός τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς εὐφορίας (Nilsson, Bull. soc. des Lettres de Lund 1832/33, 4-11 48) : — εἰς τήν χώραν τῶν Bisaltes ( ), ὅταν ἥθελε νόχαριση καρποφόρον χρόνον τό ἐφανέρωνε εἰς τούς, εἰς τήν αἴλήν τοῦ ιεροῦ περιμένοντας, πιστούς τοι μὲ μίση ἵσχυράν στήλην φωτός (Ps. Arist. πρβλ. Cook, Zeus II 114). 'Ο κισσός μὲ ἐθεωρεῖτο κατ' ἀρχήν ὡς παράστασις τοῦ θεοῦ γνωστόν εἶναι ὅτι ὁ Θρακες ἐφρόντιζον τά ὅπλα των νότιες κοινημένα μὲ κισσόν (Plin. XVII 114) καὶ ὅτι τό σύλλογον τοῦ κισσοῦ εἶχε χρησιμοποιητεῖ ὡς στρατιωτικόν σημεῖον (Perdrizet 66, Kozckow, Beitr. 70, μετάβαση ειλολογίας. Dölger, Antike und Christentum II 103, Leipold, Dionysos 11). "Εντούτοις τοῦ θεοῦ εὐρίσκεται εἰς τό Παγγαῖον ("Ηρόδοτος XII 111, Perdrizet 37) ἢτο ὑπό τήν κατοχήν τῶν ~~Σατανῶν~~, ἀλλ' ὡς ιερέis ἐτελετούργοτος εἰς τῶν Βησσῶν, μία προιάντις εἴδης χρησιμούς κατά τόν αὐτόν τρόπον, ὅπως ἡ Πυθανέα εἰς τούς δελφοὺς. Η ~~σύγχρονη~~ τοῦ Σπαρτάκου, ἡ ὁποία κατήγετο ἀπὸ τήν ωράκην, ἦτο "μαντική τε καὶ κάτοχος τοῖς περὶ Διόνυσον ὄργισμοῖς" ~~Πρεσβύτερος~~ Klässig 8 (Rohle, Psyche II 22, Leipold, Dionysos 41). Ὁ Perdrizet 50 ἐξέφρασε τήν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ θείας Νύσσα, ὅπου κατέψυγε ὁ Λυκοῦργος Διόνυσος καὶ οἱ τροσοί του (II 1 130) δέν εἶνε ἄλλη ἡ τό Παγγαῖον ἀπλῶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητημάτος βλ. Maltez, Arch. f. Relig. XII 28, ὁ ὄποιος θεωρεῖ τό Nusseilom ὡς χώραν τῶν θεῶν καὶ ~~τούτοις~~ ^{τούτων} στενόν παράλληλον πρός τήν χώραν τῶν 'Υπερβορείων φέρει.

"Εντούτοις γνωστόν ιερόν τοῦ Διόνυσου ἔκειτο εἰς τήν Ροδόπην εἰς τήν περιοχήν τῶν Βησσῶν, τοῦ ὄποιου τήν κατοχήν διεξεδίκουν οἱ Ορμησαί.

πέρι το 28 π.Χρ. ὁ διοικητής τῆς Μακεδονίας N. Licinius Crassus καπιτάνεται τούς Βησσαρίους, ἀφήρεται ἀπό αὐτούς τὸ ιερόν καὶ τὸ ἔδωσε εἰς τοὺς ὄδρύσας, τοὺς πιστούς τῶν Ρωμαίων συμμάχους. (Cass. Dio L 25, Mommsen Rg V 33). Κατά τὴν μεγάλην Θρακικήν ἐπανάστασιν τοῦ ἔτους 13-II π.Χρ., ἡ ὁποία ἐστρέφεται ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ὄδρυσῶν, οἱ Βῆσσας ὥδη γῆθοσαν ἀπό τὸν ιερέα τοῦ Διονύσου Vologesus (Cass. Dio LIV 34, Mommsen V 23, Patsch S. Ber. Akad. Wien 214, 1 ABL. 88f.). Τὸ ιερόν αὐτό ἐπεσκέψη ὁ πατήρ τοῦ Αύγουστου Γ. Ὁκτάβιος τὸ ἔτος 60/59 καὶ ἐθυσίασε εἰς τὸν διόνυσον, μέ το ὁποῖον συνδέεται τὸ παρά τοῦ Suet. Aug. 94 περιγραφόμενον θαῦμα.¹⁰ Sueton προσθέτει ἴτι πρότερον τὸ αὐτό θαῦμα ἐγένετο κατά τὴν θυσίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τῶν Ἑλλήνων (πιθανόν τὸ ἔτος 340 π.Χρ. Kazarow, Philol. Woch. 1927 1310).

Μέ τὸ αὐτό ιερόν σχετίζεται κατά τὸν Perdrizet¹¹ 43 ἡ πληροφορία τοῦ Macrob. I, 18, 11, in Thracia eundem habent Solem atque Liberum accipimus, quem illi Sebadium nunc dicitur, magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit, eique ~~in~~ in colle Zilmisso aedes dicata est specie rotunda, cuius medium intermitat tectum. Περὶ Wilke εἰπεὶ Ebert Reallex. d. Vorgesch. XI 168.

Περὶ τῶν παρελάσσεων μετεμφριεσπένων ἐν τῷ Βερρῷ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐν Θεσσαλίᾳ; N. Μακεδονίῃ, Θράκῃ, Βουλγαρίῃ, αἵτινες εὑρίσκονται ἐν ~~επερφύσει~~ συναφείᾳ μὲν ἔθιμα τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου πρβλ. Dawkins Journ. hell. stud. XXVI 191. Wace Ann. Brit. Sc. Ath. XVI 232, XIX 248. Nilson Jahrb. XVI 677; Arch. f. Relig. XIX 90, Kazarow Arch. f. Relig. XI 407, Cook Zeus I 694, Clemen Religionsgesch. Europas I 185, Cumont Amer. Journ. of Arch. XXXVII 252, 257, Arnaudoff Bulgari Fest. Brücke, Epz 1917 26

Ιαρώνυμα

Ἀσδούλης, Perdrizet Rev. Arch. 1904, I 20, Rostowzew izw. Imp. Arch. Comm. 40, 26

Βαταλδε[...] Ιουνάς, BIAB IV 104, 28, (Βαιώς ἀπό Belitzs-Seratin-sca περ. Sofia).

'Ηληνείτης, Bull.hell. XXXVI 578 № 33 (Σινγκεία)

'Ελευθερείς, Rev.arch. 1911, II 444, Picard Rev.arch. 1912 II 394 (Μεσημβρία, Άστέρωσις τῶν στρατηγῶν εἰς τὸν ἀττικὸν διόνυσον)
βλ. Bd. V σελ. 2345

Εύκαρπος Rev. arch. 1913 II 233 Εἰν. 40 Μυκήτεια Picard Rev.
hist. rel. LXXXVI 40, 447
Οὐράζελ [ηνος] Sbornik XVI 88 92, 14 (Θράκη, ἀνάγνωσις ἐπιστατησεῖ-
σα παρ' ἔμοι

Tasibastenus θλ. Bd. IV A σηq. 3461

Μνημονευτέα ἀκόμη ἐπίκλησις Βύρυβάλδιος βλ. Bd. VI σελ. 1318 II
σελ. 2828, φαίνεται, ὅτι ὁ διόνυσος ὄνομάζετο βαλάνε-βασιλεὺς, πρβλ. τό^{το}
ἐπώνυμον Βαζό-βαλις BSAB IV 93. Fick Hattsdien 47. Cook, Zeus II
270.

'Από τούς ρωμαϊκούς χρόνους διτηρούνται ἀνάγλυφα καὶ ἀναθηματικαὶ^{τοι}
ἐπιγραμαὶ εἰς μεγάλον ἄριθμον. Βίκιον ἀνακοίνωσιν του διά τὸ ιερόν τῶν
οεῶν τῆς Θράκης εἰς τὸν 'Αστρονομούνταρον (Inv. der. Kais. Arch. Komm. 40)
ὁ Rostowzew περιγράφει μεγάλον αριθμὸν ἀναγλύφων· ἡ παρ' αἴτοῦ διαίρεσις τῶν μνημείων εἰς μερικὰς ὄπαδας καθορίζει καὶ τὴν ἐδῶ διεθυένην
σόνοψιν, ἡ ὅποια διάτοπη τελειότητα τῆς οὐδεμίαν ἀξιώσιν προβάλλει.

α) ὁ διόνυσος μόνος ἡ μὲ τὸν Πάνθηρα.' Ἀνέγλυφον ἀπό τὴν Θράκην :
ὁ διόνυσος μέ μακράν κάπην, ἐνδειμένος μὲ περιζώνουσαν χλαμίδα, μέ
κοντά μανίκια, ἀπό ἐπάνω νευρίδα, μέ στιβάλια, εἰς τὴν κατεβασμένην
θεξιάν κρατεῖ κάνθαρον ἐπάνω ἀπό ἕνα βωμόν, μέ τὴν ἀριστεράν κρα-
τεῖ θύρσον, θεξιᾶ τοῦ διονύσου Πάνθηρ, BSAB III 32 ἀρ. 27 = Rostowzew
24 ἀρ. 3 πρβλ. ἀκόμη Bull.hell. XXXVI 578, 33 (Σινγκεία), Oesterr.
Jahresh. VII Παρίσια 8c (Municipium Mal...) Ν παρέ). 124 Vimina ci-
um. -'Ἀνάγλυφον ἀπό τὴν Λάκεδονίαν ὁ διόνυσος γιμνός κατωθεν ἀμπέλου
ιστάμενος, εἰς τὴν κατεβασμένην θεξιάν κάνθαρο, ἀπό τὸν ὅποιον χύ-
νει κρασί εἰς τὸ στόμα παρ' αἴτον ισταμένου πάνθηρος, μέ τὴν ἀριστε-
ράν στηρίζεται εἰς τὸν θύρσον , Rostowzew 27, 2 = Seure

Musée de Belgrade, Rev. ét. arm. 1923/24, 35 des St. - Ἀνάγλυφον
εἰς Βουκουρέστιον. Ὁ Αιόνυτος μὲ τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀριστεράν,
εἰς τὴν δεξιάν ἔνα τσαπί σταρύλι, Roštozgav 23,1.- Επαντέρνο τερά-
χιον ἀγαλματίου: διατηροῦνται οἱ πόδες τοῦ Αιονύτου, ἀριστερά ὁ Πάν-
θηρ, δεξιά ἡ Δημόσια καὶ παραπλεύρα cista mystica, ἀπό τὴν
ὅποιαν ἐξέρχεται ἔρων δημιούργος, ἀριστερώτερος Libero patet Domit(ius), Se-
tauñinik b. βλ. BSAB III 25 ἀρ. 21 (Ραζλίκειν περ. Τύρνοβου). - "Ἄλλα
ἀνάγλυφα: BSAB III 22 104 εἰκ. 98 (Μάδιρα) BSAB 227 V 227 = Rev. arch.
1925, II 1 ἀρ. 236 (τεράχιος ἀργίλλου ἀπό τὸν περιήργον τῆς Αιονύτου-
πόλεως). Ιδούντες κύριον 96,5 = Rev. arch. 1925, II 25,6 (Νικόπο-
λις παρά τὸν "Ιστρον"), Theodoreum Bulgaricum coni. monum. ist
1915, 9 αρ. 29-31. 31c (Τουνι) 1916, 79 (Lag-Mahale, περ. Κανούλαρες) —
Dolgozatok VII 128 (Ροζανίς) Spuren der Serb. Akad. LXXXI 19
— 32 (Biljeja, Μαυροβούνιο).

B) Ὁ Αιόνυτος μὲ τὸν Βάνα, ἢ μὲ τὸν Ιερόν
ἢ μὲ Σάτυρον.

Ἀνάγλυφα: Ὁ Αιόνυτος μὲ μακράν πίπτουσαν κόπτην, εἰς τὴν κορυφὴν
τῆς κεφαλῆς μαζευμένη εἰς κόρβον (κότσος) (ἢ εἰδος κανίστρου), ἐνδε-
δυμένος μὲ χλαρίδα καὶ γνησία, εἰς τὴν δεξιάν, ἡ ἀριστερά πρὸς
τὰ δεξιά ἐκτείνομένη (παρακάτε τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ἀποκενομένον), ἀ-
ριστερά τοῦ Αιονύτου Πάν (;), Roštozgav 24,4 (ἀπό τὸ ιερόν τῆς
Δούργανσκο - Konare, Suppl. Vol. II, p. 1133 —
ὅπου τὸ ἀνάγλυφον ἐσφαλέντες ἦσαν οὐ ποδολοῦται). - Ὁ Αιόνυτος ὅρ-
θιος μόνον μὲ γνησία, εἰς τὴν κατεβατμένην δεξιάν κρατεῖ πι-
νάκιον, εἰς τὴν ἀριστεράν δῆμον, ἀριστερά ἀπό αὐτὸν Πάνθηρ
εἰς τὸ ἔδαρος, προβάλλειν τὴν κεφαλήν του μὲ ἀνοιγμέ-
νον πρός τὸ πινάκιον. Δεξιά τοῦ Αιονύτου, πακρός Πάν, κρα-
τῶν εἰς τὴν δεξιάν Redum, μὲ τὸ ὅποιον πέμπεται πρόπετεστάν ~~πέμπεται~~
~~τούτον~~ ἀπό τὸ ~~ἀπετελεῖται~~ σταρύλι, εἰς τὴν ἀριστεράν κρατεῖ πόντον, Roštozgav
25,5 (Sarmarevo - Jemniciia) — — Ὁ Αιόνυτος μὲ πτέρανον

Ιστάρενος κάτερεν ἀπέλου, κένδωμφιο τὸ προφίνναντο ~~τὴν πανεια τῶν~~ ^{τὴν πανεια τῶν} εἰς τὴν δεξιάν πινάκιον, εἰς τὴν ἀριστεράν θύραν, ἀριστερά Πάνθηρ, δεξιάν στέμματα ζιά, ^{Ρωσονγεων, 25, 6 — (Φιλιππούπολις, ἀπό τῶν αὐτῶν τότον εὑρέσεις, ἀκόμη ἔνα κομμάτι σπασιένο, Ιεζουσικό XVI β' μζ'} Επατμένο κομμάτις ^{καθηγήσας} ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} Αἰόνυτος, ἀριστερά Σινγκό ^{καθηγήσας} ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} θηρος, δεξιά ^{καθηγήσας} ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} Σάτυροι, σταρύλια^{τον} εἰς ἔνα πατητῆρι ^{απεικονίζεται}, GMS 1921, 205, σ. 23 (Τερεντίου μύταβιος Ρωσονγεών) — — — . Διόνυσος μὲ στέρανον ἀπό κιππόν, νευρίδα καὶ θύραν, κάτερεν ἀπέλου, δεξιά Σάτυρος, μὲ τὴν δεξιάν περιβάλλον τὸν Αἰόνυτον, μὲ τὴν ἀριστεράν κρατεῖν ^{πινάκιον}, ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} Αἴγαλμάτια ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} οἱ θεοί τοῦ Πάνθηρος, εἰς τὴν πλάτην τοῦ Πάνθηρος, εἰς τὴν ἀριστεράν κρατεῖν ^{πινάκιον} δοχεῖον; ὁ Αἰόνυτος καὶ ὁ Πάν ἀποκενομένοι, BSAB III 30, 25 (Ρωσία). — Επατμένο τεμάχιον ἴναγιώπους: "Ο Διόνυσος ἐπὶ πηπτον, δεξιά Σάτυρος, πέρυν κίνιστρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μὲ τεταυάς, ἀπιέρωσις : Κυρίῳ Αἰόνυτῷ, BSAB II 287, εἰκ. 103 (Dzagnovor, τοφ. Bela). — Επατμένο κομμάτι ἐνὸς ἴναγιλύρου. "Ο Πάν κρατῶν μὲ τὴν πλάτην τοῦ Αἴγαλμάτιου ^{απεικονίζεται} ^{έπι πάν-} σκοτεινένοις ^{έπι πάν-} γένον (δορκάς), εἰς τὴν ἀριστεράν τὸ Ρεδούν, GMS 1921, 205 εἰκ. 212 (Νορβεγία) ^{περὶ Αιόνυτον} ^{έπι πάν-} (Jahrest. XIX - XX πάρτοι. 45 ερ. 3-5 (ἀπό τὴν Μακεδονίαν καὶ Βουλγαρίαν) Reimann. Rēp. Stat. III 35 κ. 9 (ἄγαλμάτιον ἀπό τὴν Σερδικήν) Buleliniul 1915, 9, 31α (Τούνι) — εἰς ἔνα ἄνθρωπον ἀπό τὸ ^{στέμμα} ^{έπι πάν-} Ιστάται ὁ Αἰόνυτος κάτερεν ἀπέλου, ἐπὶ τῆς όποιας κιθέται Σατυρίσκος, μὲ τὴν δεξιάν χύνει κρατὶ εἰς ἄρρεν ^{στέμμα} ^{έπι πάν-} όποιετεν Ιεζουσικό Ημετ, arch. Druzg VIII (1905) 56 λ. 110; οὐρανὸς μύροινδες ^{έπι πάν-} ιστρίας ἐργάζονται τοιοντος εἰς λίθον ^{έπι πάν-} της ζωγραφίας, τὰ στούντια μύροις ^{έπι πάν-} της ζωγραφίας, τὰ στούντια μύροις ^{έπι πάν-}

Θιάσος κληρονομίας

γ) Ο διόνυσος μέτα των διάδοχων ο διόνυσος ὃς ιππεῖς ἐσθίεις (φρέσκος)
μέτα τῶν διαδόχων ἐμφανίζεται εἰς τό γνωστόν ἀνάγλυφον τοῦ Μελνίκου
τῆς Μακεδονίας: *Moschomum Akten Mitt.* XII 100. *Perobitzet Rev. arch.*
1904 I 20 pl. I; *Bulles du Langue et Roastouzen* 26,7. *Eisler Daphne*
the Fisher Taf. VI. *Cook Zeus II* 269 — .

Εἰς τὴν περιοχήν τοῦ Μελνίκου, ὅπου ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου εἰς τούς
παλαιούς καὶ νέους χρόνους εὑδοκιμεῖ, εἰς τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας καὶ
τηλεοτίχης ἔκειτο ἡ πηγή "Ι ν ν α, τῆς ὧδοις τὸ ὄδωρο ἡ Μίδας ἀνέψιεις μὲν
κρασί, ὡς τὸν Ιηγανόν νά συλλάβη, *Brion ap. Akten II* 45c. *Toma-*
sched Thraker I 32. *Perobitzet Rev. arch.* 1904, II 27 §. *Bd XIV* p. 1528.

Εάτῳ οἷμισυ ἐγός ἀναγλύφου: 'Ο διόνυσος μέτον πάνθηρα, *πάνθηρ* ἵστα-
ται ὅρθιος, *Ιηγανός*, μόνον τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος ἐνδεδυμένον, μέτα δύο
χέρια κρατεῖ κάνιστρον ἐπί τῆς κεφαλῆς του, δεξιά τοῦ διονύσου πάν
κρατῶν μέτην ἀριστεράν ἀπό τὰ κέρατα τράγον, εἰς τὴν δεξιάν ἵσως
αὐλόν, *Roastouzen* 28, 8; ὁ διοικητὸς ἀνάγλυφον εἰς τὸ Βουκουρέστιον
αὐτ. 28, 10, πρβλ. ἀκόμη *Roastouzen* 27, 8 = *Domaszewski Rel. d. Z. v. Heeres*
54 Taf. III 4 (*Torda sch. Cimarron Rel. orient* 4 308, 43) — .

'Ανάγλυφον ἀπό τὴν Αράκην: Ἀριστερά τοῦ διονύσου πάν, φυσῶν κέρα-
τον, δεξιά ἀπό τὸ κτυπῶν κύμασιν *Roastouzen* XVI 83, 2 = *Roastouzen*
28. *Shorinsk XVI* 83, 3, un. 42 = *Rev. arch.* 1908 II 55 ἢ 59 — .

(Νικόπολις ἐπί τοῦ "Ιστρου, ἀπό τὸν αὐτὸν τόπον εὑρέσεως *Arch. Epig.*
Mitt. XVII 187 ἢ 43 = *Rev. arch.* 1908 II 52 ἢ 58). — *4Ms 192i, 204* *Inv 211*

μέτην ἀριστεράν του κρατεῖ ὁ διόνυσος ἀγωθεὶς τῆς κεφα-
λῆς του ὅφιν (*Novaes*). — *ADB 45B (Rev. arch.)* *πόλονθηρον* ἐδημο-
σιεύθη εἰς *Mitt. des arch. Inst. in Constantinopel* *Akkum Taf*
CIV — , ἀριστερά τῆς Μαινάδος ισταται πάν, κάνιστρον φέρων ἐπί^{της}
τῆς κεφαλῆς του: *πρβλ. Novaes Roastouzen Festzchr. für Dobrovsky* 147.

Κατηγορία μαρμαρίνων: εἰς τό μέσον ὁ διόνυσος κατάρροστον ιστάμε-
νος, φέρει σιτιβάλια καὶ νευρίδα, κεφαλή καὶ δεξιά κείρ, ἡ ὥποια ἐπί^{της}
τῆς κεφαλῆς ὑψοῦτο, κεκομέναι, εἰς τὴν ἀριστεράν κάνθαρον. Δεξιά τοῦ

Διονύσου γυμνός ζάτυρος, μέ τήν ἄριστεράν ἔγγίζει τόν κάνθαρον, ἢ ἄριστερά ἐπιστηρίζεται ἐπί τῶν ὅμιλων τοῦ Διονύσου, ὃς ἂν θήθελε πρός ἑαυτόν νά σύρη τόν θεόν, περαιτέρω Βακχίς, κρατοῦσα εἰς τάς χεῖρας στρογγυλοειδές ἀντικείμενον, πρό αὐτῆς ὁ Πάνθηρ, στρέφων τήν κεφαλήν του πρός τόν Διόνυσον.^v Ἀριστερᾶς τοῦ Διονύσου πωγωνοφόρος ζειληνός τό κάτωμέρος τοῦ σώματος μέ μανδύαν ἐνδειχμένον, καθῆμενος ἐπί ὅντος, κρατῶν εἰς τάς χεῖρας παιδίον, κάτωθεν αἴτοῦ δένδρον, ἐπί τοῦ κλάδου τοῦ ὄποιον κάθεται μικρός πάν, φυσῶν αὐλόν. Κάτωθεν ἡ ἀφιέρωσις:

Αἴλιος Μοσχιανός ἀγέρηκεν.—^v Ομοιον ἐν μέρει σπασιένο σύμπλεγμα, μόνων αἱ παραστάσεις μέ ήλλαγμένην σειράν : ἄριστερᾶς τοῦ Διονύσου ζάτυρος, κρατεῖ μέ τήν δεξιάν *Pedum*.^v Τοῦ Βακχίς ἐστραμμένη πρός τά ἄριστερά, κρατεῖ εἰς τάς χεῖρας τοὺς ρομβοειδές κυρτόν ἀντικείμενον. Κάτωθεν τῶν ποδῶν τοῦ ζειληνοῦ ἀσκός.— Ἀκόμη ἕνα σπασιένο σύμπλεγμα, εἰς τό μέσον ὁ φιόνυσος ἀποκομμένος, ἡ ἄριστερά του μέ τόν κάνθαρον στηρίζεται ἐπί τῶν ὅμιλων τοῦ ζατύρου, ὁ ὄποιος, μέ ἐπενδύτην ἐπί τῶν ὅμιλων, δρασκελίζεται πρός τά δεξιά, ἡ κεφαλή του ἐστραμμένη πρός τόν Διόνυσον, τὸν ἀποκομμένην ἄριστερά του θήρο πιθανόν σηκωμένη πρός τό πράσσον τοῦ Διονύσου. Δεξιᾶ αὐτοῦ, Βακχίς, κτυποῦσσα μέ τάς χεῖρας τοὺς κώμβαλον πρό οἰνῆς Πάνθηρ κείμενος ἐπί τοῦ θεραφείου, στρέφων την κεφαλήν του μέ τό ἀνοιγμένο στόμα πρός τόν Διόνυσον.^v Ἀριστερᾶς τοῦ Ιωνύσου ζειληνός κρατῶν ἐπί τῆς κεφαλῆς κάνετρον μέ καρπού, ὅπισθεν αὐτοῦ δένδρον, ἐπί τοῦ ὄποιον ἵσταται πάν μέ αὐλόν. Καί τά τρία συμπλέγματα θά προέργωνται πιθανῶς ἀπό τό αὐτό ἐργαστήριον. BSA^v III 25 ἀρ. 22-24 (*Paulikos* περ. Νικοπόλεως ἐπί τοῦ "Ισιροπ").^v Από τό Παβλικένι προέρχεται τό ἄνωθεν μνημονευθέν ἀγαλιάτιον τοῦ Ιωνύσου μέ τόν Πάνθηρα, δεξιᾶ αὐτοῦ *ciste mystica* μέ ὄφιν.

BSAB IV 312 εἰκ. I28 (Ζερσική) IV 313 εἰκ. I30 = *Rev. arch.* I 1929 I 25 ἀρ. 4 (*Oescus*). *Skojnik* XI 102, 5 (Πευταλία, ἀφιέρωμένον ἀπό ἕνα "ἱερέος" μέ θρακικόν ὄνομα). Διό ἀνάγλυφα
BSAB III 25 ἀρ. 25).— Σταύτερο πορφίριο *συμπλέγματος της Θερμής γραμμής*, Sevce
Muzeje de Belgrade, Rev. éthnique 1923/24, 39, 3 des Sk.

ἀπό τό θρακικόν ιερόν τρῦπον ~~τοῦ Τούρου~~ ~~Rostongew~~ IS ἀρ. I-2.- Ἀγαλμάτων καὶ δύο ἀνάγλυφα ἀπό *Cynocephalénas*, σημοῖς ~~τοῦ Αρχοντοῦ~~ ~~Bulgariorū~~ (*Harmen de sect. arch. du Mus. de Transylv.*) VI 97 ως^{τὸν} οὐρανόν Μενοδέλ λαταλ. μυσ. ΘΕΟΝ. 593 1892 (1892).

5) Ἀνάγλυφα χωρισμένα εἰς δύο σωρά : 'Ο Διόνυσος ἐφ' ἄμαξης καὶ μέ στηλας θεότητας, ὁ Διόνυσος στεφανωμένος καὶ ἄμπελος μέ νευρῆς καὶ στιβάλια, μέ τήν δεξιάν κρατεῖ ἄνωπεν τῆς κεφαλῆς του ὄφιν, τήν ἄριστεράν μέ τόν κάνθαρον θέτων ἐπί τῶν ὅπιων τοῦ Σατύρου, ὁ ὥποις πάπια πρός ἐαυτόν προσπαθεῖ νά σύρη τόν Διόνυσον. Δεξιά τοῦ Σατύρου ὁ Πάν, , σύρων ἀπό τά κέρατα τράγον, εἰς τήν ἄριστεράν κρατῶν *Pedum* Ἀριστερά τοῦ Διονύσου Πάνθηρ, θεσμὸν ἀλήτη βακχίς κτυποῦσσα κύμβαλον καὶ ἄριστερά αὐτῆς μικρός *ληγυός* , μέ τήν ἄριστεράν τήν κεφαλήν του στηρίζων ~~θεού~~ ^{λέκαν} ζάτυρος φυσῶν αὐλόν. Ιό κάτω μέρος σπασιένο. *Aborig.* XVI 67 ἀρ. 8 = *Rostongew* 29 ἀρ. 21 (Σερδική). 'Ο ὄφις ύποδηλώνει δι- χως ἄλλο τόν τυνιόν χερ κτῆρα τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ τήν χθονίαν φίσιν τοῦ Ζεοῦ (Rehde Pegehe³ II 10. Küster. Die Schlange in der griech. Kunst u. Relig. 118. 146. Nilsson Minoan-myken. Relig. 573) . - "Ομοιον ἀνάγλυφον εἰς Βουκουρέστιον: Εἰς τήν κάτω γραμμήν ζάτυρος κρατῶν τρύγον, ἄριστερά συντρίβουν σταφύλια εἰς πατητήρι, ἀκούῃ δύο Μαινάδες χορεύουσαι καὶ κτυποῦσαι ἔνυπανον, μεταξύ των ζάτυρισκος φυσῶν κέρατον (ἡ διέργινη μέρη)) *Rostongew* - 29 ἀρ. I. 4.- "Ομοιαί σκηναί εἰς τό ἀνάγλυφον τῆς ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ADB I44.

*Ἐπί ~~τελεσθειτρόχου~~ ἄμαξης, συρομένης ὑπό δύο πανθήρων, οἱ ὥποιοι διευθίνονται ἀπό ζάτυρον, κάτωθεν ἄμπελου ἴστανται ὁ Διόνυσος καὶ ὁ "Ηρακλῆς ἀντιμέτωποι": 'Ο Διόνυσος γυμνός, στεφανωμένος, στηριζόμενος μέ τήν ἄριστεράν του ἐπί τοῦ θύρου, τήν δεξιάν του ἐπί τοῦ δεξιοῦ ὅπιου τοῦ Ηρακλέους θέτων, ^{τοῦ ηρακλήν} μέ δέρμα λέοντος ἐπί τῶν ὅπων, ἡ δεξιά που ἐπί τοῦ μηροῦ, μέ τήν ἄριστεράν κρατεῖ τόν κάνθαρον. *Kelwār hīl īfugrōdī* ^{τὸν} ~~τοῦ~~ ^{τοῦ} *τελεσθειτρόχου* *cintz mystica*. *Aeginares*: *Diovisiū nai* "Ηρακλῆς, BSAB III σι nr 26 = *Rostongew* 30 nr 14 (Panegyriste) - *Quirupus' αὐτὸν τὴν φύγοντα*

— Διόνυσος καὶ Ἡρακλῆς ἐφ' ἀμάξῃς, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὴν κάτω γραμμήν τρίγρας καὶ σύνθλιψις στοφυλῶν , Rostowzew 30 Λε. I3, Kagarow, Beitr. zur Kulturgesch. der Thraker 4⁴, Saxl Mithras 25, Rev. Arch. 1913 II 233 ἀρ. 113 (Μεσηπτικός, Διόνυσος καὶ Ἡρακλῆς) Kazarow Beitr. zur. ant. Gesch. von Sofia 45 (Στρατιών, ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἡρακλῆς) BSAB IV 104, 2 Taf. XVI (Kopilovtzi, ὁ Διόνυσος τοῦ τοῦ ευρετηρίου καὶ Ἡρακλῆς) Arch. Anz. 1915, 165 (Karaorman = Cillae), D-H 335, 38, 343, 579 (Τηλυμπόπολις, ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἡρακλῆς). Sbornik XVI 92 ἀρ. 13 (Čirpan, ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἡρακλῆς , BSAB III 129 εἰν. 109 (Novae, Ἡρακλῆς, Διόνυσος, Κύρια, ἕτερος καὶ θεωρητός). Sbornik XVI 86 ἀρ. 4 =Rev. arch. 1908, II 56, 180 (Ninotchka παρὰ τὸν "Ιερὸν) BIAB VII 409 εἰν. 165 (Subindol με. Sevlievo : Ἡρακλῆς, Διόνυσος ἢ τὸν Πάνθροπον λε. Latines ———) Spomenik der Serb. Akad. LXXI 237 ἀρ. 530 (Ευτελον εἰς "Ανω Μοισίαν : Ἡρακλῆς, Ζεὺς καὶ Διόνυσος μετά τῆς αὐτοῦ καὶ πάνθροπος).

Η συσχέτισις Ἡρακλέους καὶ Διονύσου εἰς τὴν Θράκην, φανερόν ὅτι δέν προέκυψε πρῶτον κατά τοὺς ρωμαϊκούς χρόνους, διότι ήδη ἀπό τῆς 6. ἑκ. π.Χρ. ἐμφαίνεται εἰς τὴν Θάσον, Picard, Rev. hist. rel. LXXXVI 140, Bull. hell. XLIV, 61 συναντᾶται ἐπίσης εἰς νομίσματα τῆς Καλλάντιδος καὶ τῆς Διονυσιουπόλεως, Bayet, Mél. d' arch. et d' hist. XLVI 28.

Από τὴν ἀνωτέρω ἀπαρίθμητιν βλέπει τις, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἀνάγλυφα αἱ αὐταὶ σκηναὶ ἀπεικονίζονται καὶ ὑποβέτομεν, ὅτι τά δὲ ἀνάγλυφα αὐτά ἔχαράχθησαν καὶ ἔζετελέσθησαν κατά ποσόσητας εἰς μερικά ἔργαστήρια, ὅπου ἐλατρεύοντο οἱ θεοί τῆς Θράκης.

Διά τάς παραστάσεις τοῦ Διονύσου ἐπί τῶν βράχων τῶν φιλίππων βλ. Picard, Rev. hist. rel. LXXXVI 137. "Ενα ἀνάγλυφον δερκνύει τὸν Ἀρη καὶ τὸν Διόνυσον ὄμοι, ὅπου ὁ Διόνυσος εἰς τὴν σηκωμένην δηξιάν του κρατεῖ σταυρία, δεξιῷ αὐτοῦ βωμός καὶ αἴξ. Η σημασία

τοῦ Διονύσου-Βότρυος ὡς μυθικῆς θεότητος εἰς τὴν περιοχήν τοῦ Παγγαίου ἐτονίσθη ἡδη ὑπὸ τοῦ Pedobriget, cultes du Panthéon 89. Διά τὸν δεῖπνον τοῦ

Amphylytis, Διονύσου *Stampyllos Boxem*¹ ἐπὶ ἀναγλύφου τῆς² πρβλ. *Sirhold, Festalbuch Polanae* — 277. Ἐπὶ τὸν βράχον παριστάνεται ἐπίσης φαλλικά σύμβολα καὶ Κένταυροι, οἱ δόποιοι ὅροι μὲ τοὺς Σειληνούς ἀνήκουν εἰς τὴν συνοδίαν τοῦ Θρακοραχεδόνος Διονύσου (*Phele, Psyche* II³ 14), ὡς γνωστόν παριστάνεται ὁ Κένταυρος ἀπάγεν Νύμφην, ἐπὶ τὸν νορματέων τὸν θρακικὸν φυλῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Ηαγγαίου, βλ. *Bd* XI σελ. 473. Ὁ *Picard* τείνει νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ φαλλός ἔπαιζεν ἡδη ρόλον εἰς τὴν τὸν θρακῶν λατρείαν τοῦ Διονύσου (πρβλ. *Nilsson, Griech. Feste* 26i. *Käbel, GGN, Phil.-hist. Kl.* 1901, 498)

Φαλλοί ἀπό ἄργιλλον εὑρέθησαν εἰς νεολιθικούς συνοικισμούς ἐν Θράκη, *Popow* BSAB VI 144. *Nestor, Prähist. Zeich* XIX 124. Κατέ τὸν *L.Curtius* (Festschr. L. Klages⁴) ήδη ἦτο. ~~περιττά~~ ἡ περὶ Ἐρμοῦ μυθολογία καὶ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ φαλλικοῦ Ἐρμοῦ ἦτο ^{ευεισην} ίδιον αἴσιον τὸν Θρακοιλλυρίουν μεταναστῶν, ~~ειδώλων~~ ^{ειδώλων} τὸν Δαρδανελλίουν πρὸς τὴν Φρυγίαν ^{ειδώλων} καὶ ἐκεῖνον ὅποιον τὴν περιουσίαν τοσοῦτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ἀνήκει⁵ πρβλ. ἀκόρη τὴν θριέρωσιν *Libero et Liberae et He[rculi]* ἀπό τὴν Δράμαν *Bull. hell.* XLVII 75 ἀρ. 33. Ἀγαλάτιον τοῦ Διονύσου ἀπό τοὺς *Lcōbus*, μὲ δίγλωσσον ἀφιέρωσιν εἰς τὸν *Liber - Dionysos*, δημοσιεύει *Seria, Nestor, Jähnch.* XXVI 84. Κρίγλυφων τοῦ Διονύσου μὲ τὴν συνοδίαν ἀπό τοὺς *Stobous*, *Homenik der Serb. Akad.* LXXV 28 ἀρ. 79.

Μνημονεύομεν τὰς ἀκολούθους ἀφιέρωσεις εἰς τὸν *Liber* ἢ *Liber pater* ἀπό τὴν Μοισίαν: *Arch. Anz.* 1927 337 ἀρ. 17 (*Sgaluvetz* περ. Pleven) - *Berl. Phil.W.* 1926, 787 (*Descus*) *CIL* III 7499 (μὲ Ε.Ο.Μ.) *Bulletinul.*

Comm. mon. isth 1915 41 (*Troesmis*) *CIL* 750 (*Novae*) *BSAB* III 25, 21 (*Parvikeni*) *CIL* III 14214⁶ (*Akkadklisse*, ὅροι J.O.M. Ἐρακλῆς καὶ Ceres ? *CIL* III 12499 (*uimetus*)) Αἱ παρτυρίαι εἰς τὴν Δακίαν διὰ τὸν *Liber* καὶ *Libera*: *Jones, Cultes of Dacia* 267. *Toutain, Cultes païens* — I 305, βλ. *Bd* XIII σελ. 73. Κρίνοντες ἀπό τὰ ὀνόματα τῶν ἀφιέρωστῶν, τὸ πλεῖστο στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν μὲ ρωμαϊκά ὀνόματα, δέν μᾶς ἐπιτρέπεται σχεδόν νά

- o.36 δεχθέμεν, ότι ἐδό τό Liber ἀντικατέστησε τόνθρακικόν Διόνυσον
Brenel, Germania 1924, 54 ύποθέτει ότι τό Liber και Libera
 είς τάς ἑπαρχίας τοῦ Δουνάβεως ἔθεψεροῦντο, κατά τήν συνήθειαν
 τῆς παλαιᾶς ρωμαϊκῆς πίστεως, ἐν γένει ὡς θεότητες τῆς εὐφορί-
 ας, πρβλ. Ramdonzewski, Relig des röm. Heeres 54. Wissow, Religion Γ'
 Ρ° 303. Cumont, Relig.
Orient. 200
 see. - Νέα ἀνάγλυφα μέ τήν παράστασιν τοῦ Liber και Libera
 ἀπό τό Saturnuslegatus δηροσιεύει ὁ Pavlovic, Annaruel Univ.
din Cluj — 1928-1932, I 119 ff. Βαρός μέ ἀρι-
 έρασιν εἰς τόν Liber pater, αὐτ. 108. Αφιέρωτις ἀπό τήν "Α-
 να Μοισίαν εἰς τόν Liber pater: Spremenik, el Serb. Arred. LXXI 211
 ἀρ. 562, 226 ἀρ. 598.
- Αἱ πηγαὶ διά τήν λατρείαν τοῦ Σαθαρίου εἰς τήν Σπά-
 κην καταχωροῦνται εἰς BDIA τελ. 1545 πρβλ. ἀκόμη 526 I 302
 (Βαρός ἀπό τήν Παυτακία) DIAB IV 319 (Rila περ. Dymitza)
Ivanow, Nordmakedonien 393 ἀρ. 34 (Tschelicavo περ. Kostendil)
 Γνωρίζομεν τά ἀκόλουθα τοπικά και Ἑλληνικά παρένυμα τοῦ θε-
 οῦ 'Αρσιληνός ή 'Αρσεληνός, 'Αρ...να-
 μηνός, 'Αθυπαρηνός, Μητρικός ('Ἐπ' αὐ-
 τοῦ Reitzenstein Hellenist.
- o.37 Mysterienrel. 3 107. Εἰς τήν ἐπιγραφήν τής Νικοπόλεως ἐπί τοῦ Ιστο-
Rev. Arch. 1908, II 44 ἀρ. 45. ὁ Ζαράλιος φέρει τό ἐκίθετον ἄγιον,
 ἐπί τοῦ ὅποιου βλ. Cumont Relig. orient. 4 260. 'Εν γένει βλ. ἀκόμη
Rostowzew, Ant. decorat. Malerei Südrussl. I 428. Curtius, Arch.
Jahrb. XLIII 291. Gressman, oriental. Relig. 110.

by. σωκράτης 63. 37